

KARDEŞLİĞİN ŞEHİRİ YUNAK

YUNAK ADININ KAYNAĞI

Yunak adının nereden geldiği ile ilgili değişik görüşler vardır.

Bunlardan birisi Yunak-Emirdağ karayolunda Yunak'a bir kaç km mesafede yer alan ve zamanında şırl şırl su akan Karataş Deresi'nde çamaşır ve hayvanlarını yıkayanların isteklerini anlattıkları "Yunak (Yıkanalım)" kelimesidir. İkinci görüşe göre Turgutlular, koyun ve kuzularını Karataş Deresi'nde yıkamışlar

ve temizlenen hayvanlara bakarak "yünü ak" demişlerdir. Bu ifade zamanla "Yunak" biçimine dönüşmüştür. Ayrıca, bazı kaynaklarda Yunak kelimesinin Anadolu köylerinde "hamam" anlamında "çimek" kelimesiyle eş anlamlı olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Bazı Türkçe sözlüklerde de, çamaşır yıkama yeri, çamaşırhane ve hamam olarak geçmektedir. Muhtemelen bu bölgede daha eski olan ve Anadolu kültürünü yaşatan Turgutlular, bu belirtilen anlamlarda da Yunak adını kullanmış olabilirler.

GEÇMİŞTEN GELECEĞE YUNAK

Yunak, günümüzdeki yerleşim yeri itibarıyla, çok eski tarihlere dayanan bir geçmişe sahip olmuştur. Her ne kadar Yunak adının verilmesi çok yakın bir döneme gidiyorsa da, Yunak merkezde bulunan bazı somut veriler, bizi Bizans döneminde hatta hemen yakınlarında bulunan höyükler, daha gerilere milattan önceki tarihlere götürmektedir.

Yunak ve çevresi, Amasyalı Strabon'un

2 bin yıl önce Tuz Gölü(Tatta)'nın batısındaki Axylon olarak adlandırdığı çorak bozkırların batıya uzanan bir parçası gibi verilmekle birlikte çevresindeki verimli toprakları tarih öncesinden itibaren bağlayan önemli yollar üzerinde bulunmaktaydı. Nitekim bölgede XIX. yüzyıldan itibaren yapılan araştırmalar bu ulaşım ağı hakkında bilgiler vermektedir. 1997 yılında bölgede yapılan yüzey araştırmalarında tespit edilen Üçkuyular, Kızılkuyu, Karataş ve Hasanbeyler Yaylası höyüklerinde 6 bin yıllık geçmişe giden kalkolitik çanak çömlek parçalarına rastlanmıştır. Bu höyüklerde, İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000) keramik parçalarının yanında daha sonraki dönemlere ait MÖ II ve I. bin yıllara ait çanak çömlek parçaları ele geçmiştir. Bölgenin, tarih öncesinden itibaren tuz ve benzeri ihtiyaç maddelerinin batıya taşındığı önemli ticari yollar üzerinde bulunmasının yanında tarihî çağlarda, yazılı belgelerin konuşmaya başlamasıyla birlikte, siyasal faaliyetlerde de önemli bir konuma sahip olduğu anlaşılmaktadır.

MÖ II. bin yazılı belgelerinde bölgenin Kızılırmak çevresindeki merkezî Hitit ile Batı Anadolu arasındaki Arzawa Konfederasyonu arasında yer aldığı görülür. Hititler batıya Arzawa üzerine yaptıkları birçok seferi bu bölgeden gerçekleştirmişlerdir. Bölge ise Hititler zamanında Pitaşşa olarak kaynaklarda geçen bölgenin kuzeyiyle Zallara olarak adlandırılan bölgenin batısında yer almalydı.

MÖ 1200 yıllarında Avrupa'dan doğuya doğru göç eden Ege kavimlerinin Hitit Devleti'ni yıkması ile bölgeye Balkanlardan gelen Trak kökenli Frigler egemen olmuşlardır. Bu sebeple Yunak'ın da yer aldığı İç Batı Anadolu kesimi Frigya olarak adlandırılmıştır. Ancak Frigya'nın bu kesimi MÖ III. yüzyıldan itibaren Orta Avrupa'dan göç Galat boylarının yerleşmesinden dolayı zaman zaman -MS VI. yüzyıla kadar- Frigya Galatyası olarak isminden söz ettirmiştir. Bu dönemde Galatların üç boyundan biri olan Tolistoboglar (Tolistobogii) yerleşmişlerdir. Onların önemli kentleri Tolastochora'nın, Akgöl'ün doğu kenarındaki Çatalak Höyüğü olabilir. Bölgedeki

Frig ve Galat yerleşmelerinden dolayı Hellenistik ve Roma dönemlerinde bölgedeki bu kültür

sentezi kendini gösterecektir. Nitekim Eskişehir Pessinus (Balahisar)'daki ana tanrıça kültürü Roma dünyasını da etkileyen önemli bir dinî karakter olmuştur. Friglerin Kybele olarak adlandırdıkları ana tanrıça Yunak ilçesinin batısındaki Afyon-Emirdağ'daki Dindymon (Günyüzü) Dağı'ndan dolayı Dindymene olarak anılmıştır. Bölgedeki epigrafik ve arkeolojik araştırmalar, Frig ana tanrıça kültürü ile Men ve Attis kültürlerinin Bizans Dönemine kadar varlıklarını koruduğunu ortaya koymuştur.

BİZANS DÖNEMİNDE YUNAK

Gerek Yunak ilçe merkezinde gerekse çevre köylerde, Bizans dönemine ait pek çok eser bulunmaktadır. Turgut'ta Miskamid şehir haraberleri, Harunlar köyündeki kale yıkıntıları, Karagöz Ağılı mevkiindeki kilise ve şehir haraberleri Hursunlu köyü Taşkınlar yaylasındaki kale ve içindeki şehir harabeleri, Piribeyli Kasabasının Samit ve Kapaklı mevkiindeki Pissiya şehri kalıntısı, aynı yerin Malçıkan mevkiindeki yığma hüyük ve Lahid kalıntıları, yine Karagöz Ağılı Mevkiindeki kilise ve şehir harabeleri bunlar arasında öne çıkanlardır. Ayrıca Piribeyli kasabası Belediye parkında çok sayıda antik mezar steli, mimari parçalar ve pithoslar bulunmaktadır.

SELÇUKLULAR DÖNEMİNDE YUNAK

Selçuklu Döneminde Yunak merkez ve çevresinde yer alan birçok köy mevcut değilken başta Turgut ve Çeltik mevcuttur. Özellikle hala varlığını muhafaza eden ve kullanılmakta olan bir cami başta olmak üzere Çeltik'te Selçuklu Dönemine ait eserler bulunmaktadır.

OSMANLILAR DÖNEMİNDE YUNAK

Günümüzde Yunak'ta yerleşik hayat sürdürülenle esas alındığında, Yunak tarihinin üç başlıkta ele alınması uygun olacaktır.

1. Yunak'tan daha eski bir tarihe sahip Turgut ve civar köylerden Yunak'a gelip daha çok Selçuk ve Eşme mahallelerine yerleşen Türkmen aşiretlerinden oluşurlar.

2. Yunak'ın ilk yerleşimciler olan ve Buzlucz ve Sığık'tan Yunak'a gelip daha çok Karataş Mahallesi'nde ikamet eden ve etnik olarak Kürt aşiretlerinden oluşurlar.

3. Bulgaristan'dan ve Başka Farklı Yerleşim Birimlerinden Gelenler.

Turgut ve Çevresinden Gelenler

Bölgenin en eski yerleşim birimlerinden biri olan Turgut'un çevresinde bulunan

malzemelerden hareketle tarihinin 5 bin yıl öncesine, Prehistorik Döneme kadar gittiği görülmektedir. Yunak-Turgut köyü yol kavşağının güneyinde bulunan 150x100x8 metre boyutlarındaki Kızılkuyu Höyük ve buluntuları Kalkolitik çağa aittir.

Aynı zamanda arkaik devride yaşayan Turgut'un, gerek mezarlıkta bulunan Roma Dönemine ait Grekçe kitabeler gerekse çeşmelerde kullanılan malzemeler, zengin bir Roma şehri olduğunu göstermektedir. Roma Döneminde şehir, Eski Kışla'dan başlıyor, Kara Kuyu'ya kadar uzanıyordu. Harunlar'daki Kale bu şehre aittir. Şimdiki mezarlığın olduğu yerde bir mabet vardı. Günümüzde kalıntıları mevcut olan mabet, Bizanslar zamanında kiliseye çevrilmişti. Mezarlıktaki Bizans Dönemine ait kitabeler, bunu göstermektedir. Koca Çeşme'nin yanındaki

evlerin duvarlarındaki haçlı mermer mimari parçalar, Merkez Camii civarında bir kilisenin de olduğunu göstermektedir.

Daha sonraki yıllarda Türklerin Anadolu'ya gelmeleriyle birlikte buradaki Bizans hâkimiyeti sona ermiştir. Kaynaklardan edinilen bilgiler çerçevesinde, aralarında Konya olmak üzere Anadolu'ya gelen Türk aşiretler önceleri göçebe bir hayat sürdürürlerken zamanla yerleşik bir hayata başlamışlardır. Bu aşiretlerden biri olan Turgutoğulları, Orta Asya'dan Anadolu'ya gelmiş bir Türkmen aşiretidir. Bu aşiret beyleri arasında Turgut adını almış ulu kişiler de vardır. Bu sebeple beldeye Turgut adı verildiği belirtilir. Başka bir rivayete göre de 1277 yılında Karamanoğlu Mehmet Bey Konya'yı zaptettikten sonra Konya sahrasını beyleri arasında taksim ettiği, bu taksimle de Konya-Ankara arasındaki sahrayı ikiye bölüp yarısını Turgut Bey, diğer yarısını da Bayburt Bey'e verdiği, günümüzdeki Turgut adının da be beyden geldiğidir. Ayrıca kimi kaynaklarda Turgut'un önceki adının "Miskamit/ Misk Şehri" olduğu da ifade edilmektedir.

H.1295/M.1878 yıllarında Akşehir Kaymakamlığı yapan Bereketzade İsmail Hakkı Bey, Yâd-ı Mâzi isimli hatıratında Turgut'u şöyle anlatır:

"Nahiyeyi gezmeye çıktığım esnada Türkmen köylerini gezdim. Küçük büyük hepsinin sözlerini sohbetlerini işittim. Telaffuz tarzları kulağa hoş gelir. Arı Türkçe kelimeleri inci gibi bir yere dizerek söylerler. Bizim ekseriyetle birkaç kelimeyi bir araya getirerek söylediğimiz maksadı onlar bir kelime ile ifade ederler. Türkmen kızlarının güzelliği eskiden beri bilinir. Bu çöl ahularının endam ve simalarında tenasüp ve cemel titreşir durur. Nahiye ahalisi ziraatla meşgul olurlarsa da en büyük itinaları koyun, deve ve tiftik keçilerinedir. Develerine kira ile mal yükletip İzmir, Bursa, Mersin gibi uzak belde ve yerlere kadar sevk ederler. Kadınlar kilim dokurlar.

Buzluca ve Sığircıktan Gelenler

Kimi kaynaklarda merkeze ve bazı yakın köylere yerleşmenin XVI. yüzyıldan sonra olduğu, Safevî zamanında Horasan'dan gelip, önce Karabağ'a sonra da Bitlis Dağları eteklerine yerleşen Ruzegî adlı bir boyun, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Kars, Erzurum, Erzincan, Elazığ (Harput), Malatya, Maraş ve Çorum illerine dağıldıkları, XVII. yüzyıl başlarında ise tedricen doğudan batıya devam eden göçler sonunda Yunak bölgesine iskân olunan 24 obadan 12'sinin Bilbasi, 12'sinin de Govasti adını

YUNAK

taşıdıkları ve sırasıyla Hatırlı, Koçyazı, Meşelik, Sülüklü ve Saray köylerini kurdukları, XVIII. yüzyıl ortalarında ise Rus istilası sebebiyle göç ederek gelen aynı aşiretlere bağlı gruplar tarafından Yunak'ın kurulduğu belirtilmekte; başka bir yerde ise Yunak'taki ilk yerleşimcilerin 17. yy. yüzyılda Doğudan gelen Doykanlı aşireti mensupları oldukları şeklindedir. Ancak bu bilgiler somut vesikalaa dayanmamaktadır.

Doğudan göç eden Kürt aşiretlerin batıda yerleştikleri en uç yerlerden biri olan Buzluca için üç yerleşim biriminin olduğu belirtilmiştir. Şimdiki Buzluca'nın yakınında terk edilmiş bir virane görüntüsünde olan Buzluca-i Kebir/ Büyük Buzluca/Aşağı Kışla ve Buzluca-i Sair/ Diğer Buzluca/Yukarı Kışla. Büyük Buzluca/ Aşağı Kışla sakinleri Yunak'a göç ederlerken hemen yanı başında bulunan Diğer Buzluca/ Yukarı Kışla sakinleri, günümüzdeki Buzluca'ya göç etmişlerdir. Göçe sebep olarak belirtilen tabii şartların dışında halk arasında anlatılan bir sosyal sebebe de değinmekte fayda vardır. Yunak'a göç eden Büyük Buzluca ahalisinden üç günlük bir gelin ve iki damat, Diğer Buzluca ahaliisi tarafından öldürülür. Bu olay iki Buzluca arasında bir kan davasının oluşmasına sebep olur. Büyükler buralardan ayrılıp başka taraflara göç etmenin uygun olacağına karar verirler. Gidilen yerde (Yunak'ta) daha sonra gelen kuşağa kan davası gütmemeleri için bu olay anlatılmaz, doğal şartlardan dolayı göç edildiği söylenir.

Tarihi kaynaklarda, İç Anadolu Bölgesi'ne gelen başlıca Kürt aşiretlerinin Rışvan, Canbeg ve Şihbizin aşiretleri olduğu bilinmektedir. Canbeg aşiretinin Rışvan aşiretinin bir alt kolu olduğu ifadesinin doğru olmadığı kuvvetle muhtemeldir. Cengiz Orhunlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı adlı eserinde, bu iki oymağı Cihanbeyli ve Rışvanlı olarak iki farklı oymak şeklinde ifade etmiştir. Nitekim Faruk Söylemez de Cihanbeyli aşiretine Rışvan aşiretinden ayrı olarak belirtmektedir. Ona göre. Orta Anadolu'daki konargöçer Rışvan aşiretinin yerleştirmelerinin bir gerekçesi olarak, Ankara Valisi Vecihi Mehmet Paşa'nın 16 Şubat 1849 (23 Rebiyülevvel 1265) tarihli yazısında, bazı aşiret mensuplarının hırsızlık, adam öldürme ve ırza dokunma gibi eylemleri ileri sürülmüştür. Vecihi Mehmet Paşaya göre bölgenin en büyük aşireti olan Rışvan, yerleşik hayata geçirilip itaat altına alınır, bölgede yaşayan Cihanbeyli ve Afşar aşiretlerinin de boyun eğmesi mümkün olacaktır.

M. 1871 tarihli Konya Vilayeti salnamesinde Yunak çevresindeki pek çok köy adı geçiyorken Yunak adı görülmemektedir. H 1289/M 1872 tarihli salnamelerde ise yine Yunak adı görülmemekte "Boşnak" şeklinde geçmektedir. Ancak Yunak'ta halan mevcut, geçmişte ilk yerleşim sırasında merkez konumundaki bir yerde bulunan eski çeşmedeki kitabede yazılı tarihe (H1279/M 1863-64) bakıldığında bu tarihlerde Yunak'ta yerleşik bir hayatın devam etmekte olduğu

anlaşılmaktadır. Dolayısıyla adı geçen salnamelerde zikredilen ve Turgut merkezine olan mesafesi de Yunakla birebir örtüşen Boşnak adı büyük ihtimalle o günkü katipler tarafından yanlış yazılmıştır. Eski harflerle “Boşnak” ve “Yunak” kelimelerinin yazımı birbirine çok yakındır. Yörede Boşnak adında bir yerleşim biriminin olmayışı hatta hiç duyulmamış olması, bu kanaatimizi kuvvetlendirmektedir. Ayrıca H 13/14M 1894-1896 tarihli, Konya’daki köylerin tamamının alfabetik olarak verildiği 27 sayılı Salmamede önceki bilgilerle aynı, ancak “Boşnak” olarak değil de “Yunak” olarak ifade edilmiş olması, bu kanaatimizi tamamen doğrulamaktadır.

Bulgaristan’dan ve Diğer Farklı Yerleşim Birimlerinden Gelenler

İlçedeki Muhacirler de Bulgaristan’ın Trinova vilayetinin Elena/Turnadere’den 1950 yılında, Yunak merkezine ve Hacıfakılı köyüne yerleştirilmişlerdir. Yunak’ta Karataş Mahallesi’ne yerleştirilen muhacirler, Yunak’ın sosyokültürel hayatında önemli bir yere sahip olmuş, önceleri adaptasyonda kısmen sıkıntılarla karşılaşmışsa da ; zamanla yörenin bir parçası olmuşlardır.

Ayrıca, Emirdağ bölgesinden 1954 yılından tarihinden itibaren göç edip Yunak’a yerleşen ve Yunak’ın özellikle ticari hayatında önemli bir yer tutan Erdağ, Cerit ve Çevik soyadını taşıyan aileler, bir kilimin farklı desenleri gibi Yunak’ın toplumsal dokusuna önemli katkıda bulunmuşlardır.

Uzun süre Yunak’ın bir beldesi olan günümüzde ise Yunak’a bağlı bir mahalle konumuna getirilen; Yunak ve çevre Kürt köylerinden çok eski bir tarihe sahip Yukarıpiribeyli sakinleri aslen Emirdağ’dan gelenler gibi aslen Türkmen’dirler. Kaynaklarda kökenleri Elazığ-Harput’a dayanır. Turgut aşiretine bağlı Yörük-Türkmen olarak belirtilen Piribeyli’nin 1872 tarihli bir Tahrir Defteri’nde nüfusu 24 hane 115 kişi olarak belirtilmiştir. Piribeyli’nin Oğuzların Yüreyir boyu mensupları tarafından kurulduğu belirtilmektedir. Piribeyli Türkmenlerin Emirdağ’ındaki diğer yerleşim merkezleri olarak Aşağı Piribeyli, Tuğluk ve Özkan gösterilmektedir.

Yunak toplumsal yapısının önemli unsularından biri olan Yörüklerin ise yaklaşık 1870 yıllarında Gaziantep, İslahiye, Antalya ve Beyşehir yörelerinden göçebeliği terkederek yerleşik hayat sürdürmek üzere Yunak’a geldikleri rivayet edilir. Özellikle eski adı Honam olan Gökpınar’a adı geçen yerlerden Yörük göçü olmuştur.

Yunak’a bağlı Kargalı, Sıram, Ayrıtepe, Cebrail ve Sevinç köylerinin de Sarıkeçili Yörükler tarafından kurulduğu belirtilir.

Torunlar’ın ise Oğuz Türklerinin Afşar boyuna mensup kişiler tarafından kurulduğu belirtilir.

